

63. rész

„Amelyik nemzet a múltját nem ismeri, az a jelenét sem érti, s a jövőjét meg nem teremtheti!”

Öt perc történelem fiataloknak és minden érdeklődőnek

„Magyar vagyok, legszebb ország a hazám” (Petőfi)

Magyar sors – magyar történelem

Európának szüksége van Magyarországra... amely soha nem hagyta magát legyőzni

„A történelem az élet tanítómestere”?

(2. rész)

Magyarok a 9-10. században

Az *Álmos és Árpád* vezette honvisszafoglalás éveiben járunk. A Kárpátok keleti hágóin érkező magyar törzsek fegyelmezettsége, harci ereje, a szkíta népek tudata harmóniában volt Árpád magyarjaiban. Amíg ez a harmónia, ez az egység, az egy vezér irányította harci gépezet létezett, addig a Kárpát-medencét visszafoglaló magyarokat nem lehetett legyőzni. Jó példa erre a *899-ben lezajló brentai csata*, amely még ha Észak-Itáliában is játszódott le, ez már a többi nyugat felé irányuló hadjáratral együtt az új haza védelmének, a magyar nemzet függetlensége kialakításának célja lehetett. Az 5000 fős magyar sereg a háromszoros túlerővel rendelkező Berengár királyt győzte le a Brenta folyónál. A csatát számos katonai akadémián ma is tanítják, akárcsak a *907. évi pozsonyi csatát*. Ez utóbbiban a 40.000 fős, Árpád vezette sereg a magyarok elpusztítására érkező 100.000 fős német sereget semmisítette meg. Ez hogyan sikerülhetett? Volt egy vezér, aki tudta mit kell tenni, a sereg fegyelmezett volt és elszánt, s volt harci tapasztalatuk. Ezek és a többi, tévesen kalandozó hadjáratnak nevezett győzelmek ékesen bizonyították,

hogy a *Magyar Nagyfejedelemség az európai hatalmakkal egyenrangú állam* lett, amit a nyugati vezetők nem tudtak soha elfogadni, s minket Európába befogadni.

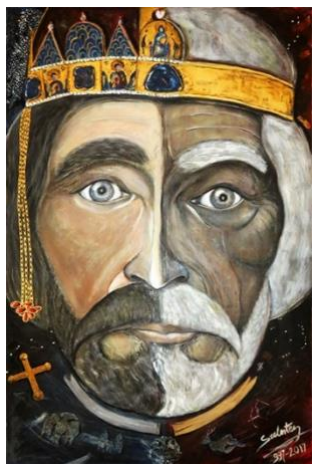

*Hátrafelé nyilazó magyar harcos. Freskó Aquileiából (wikipedia).
Pozsonyi csata (Geiger 1850)*

Magyarország a 11. században

Vajk (István) király *Koppány* elleni harcával, győzelmével, majd trónra kerülésével azonban megbomlott a magyarok egysége. A *kereszténység* felvételével, a Magyar Fejedelemség helyett a *Magyar Királyság* megszervezésével, a *német-bajor érdekek* érvényesülésével beékelődünk ugyan Európába, de ennek ára volt. Magyar a magyar ellen fogott fegyvert. *Vazul* tragédiája, félreállítása, *Imre* herceg váratlan halála már az idegen érdekeket szolgálta. Azt azonban ne feledjük el, hogy amikor István király sógora, II. Henrik német-római császár 1024-ben meghalt, a békeidőszak véget ért. Az új német király, majd császár *II. Konrád (1024-1039)* 1030-tól megindította seregeit a Magyar Királyság ellen. István király azonban súlyos vereséget mért a betolakodókra, sőt még Bécset is elfoglalták a magyarok. Az 1031-ben megkötött béke eredményeként a Lajta és Fischa folyók közötti terület is magyar kézre került. A németek, míg István élt, nem mertek hazánkra támadni. Később azonban elszántan folytatták a Magyar Királyság elfoglalását.

István egyértelművé tette, hogy ő a *magyarok királya*, s nem engedett az idegen érdekeknek. Még akkor sem, amikor sajnos az udvarában számos német hatalmat, hivatalt kapott. A pápával szemben pedig kivívta azt a jogot, hogy a mindenkori magyar király *apostoli hatalommal* rendelkezzen, Európában egyedülként. Ez azt jelentette, hogy Magyarországon a király és nem a pápa nevezhette ki a magyar egyházi méltóságokat, valamint az egyházi birtokok elosztását is a király gyakorolta.

Koppány és Vajk megbékélése Szelestey P. Attila szerint. István, a király című rockopera 40 éve foglalkoztatja a magyarokat. Kinek volt igaza?

István halála után az idegen lelkű, Velencében nevelkedett *Orseolo Péter* (1038-1041) került a magyar trónra. A rossz uralkodót a magyarok elűzték, s *Aba Sámuel* (1041-1044) választották királyukká. (Ő volt az egyetlen választott és nem Árpád-házi uralkodó.) Péter III. Henrikhez menekült, aki természetesen szívesen segített az elűzött királyt visszahelyezni a magyar trónra. Négy német hadjárat zúdult hazánkra, véres csaták sora következett, míg végül III. Henrik 1045-ben egy fehérvári díszünnepségen hűbérül adta a Magyar Királyságot Péternek. Megismétlem. *A német császár hűbérül adta Orseolo Péternek a Magyar Királyságot!* Péter (1044-1046) másodszor is király lett, de ott folytatta, ahol abbahagyta. A magyarok szemében a hűbéreskü nyílt árulásnak számított. A trónviszály folytatódott, s a felkelők élére *Vata*, békési ispán állt. Péter a harcok során sérüléseibe belehalt. Új király kellett.

*Aba Sámuel szobra Abasáron és Encsen.
Szent Gellért szobra azon a helyen áll, ahol a hagyományok szerint a lázadók szekerével együtt letaszították a mélybe*

Gellért püspök éppen a hazahívott Vazul fiainak fogadására indult, amikor a felkelők megtámadták és meggyilkolták. (Jegyezzük meg, bár ez vita tárgya, hogy Vazul fiait - *Andrást, Bélát és Leventét* –, akit a bajor urak szintén meg akartak gyilkolni, István menekíttette ki az országból. Így maradt fenn az Árpád-ház!)

A lázadók Vazul legidősebb fiát, Andrást emelték az uralkodói székbe. (Egy másik feltevés szerint András és testvérei *Szár László* fiai voltak.) *I. András (1046-1060)* Kijevből érkezett haza, s magával hozta *Bölcs Jaroszláv* „Európa apósa” egyik lányát, *Anasztáziát*, aki a felesége lett. András 14 évi uralkodása alatt számos megjegyzendő történelmi esemény történt. 1051-ben a *Vértes* hegységben, 1052-ben *Pozsonynál* a Dunán mértek a magyarok súlyos csapást a betolakodó németekre. A katonai műveleteket *Béla herceg* vezette, akit már ekkor Bajnok Bélának neveztek. 1055-ben került sor Tihanyban az apátság megalapítására, 1059-ben Várkonyban a „korona vagy kard” jelenetre. Vazul fiát nevezték Német Andrásnak, de Katolikus Andrásnak is. Az előző jelző a Henrik iránti barátságra utal. Elsőszülött fiát, *Salamont IV.* Henrik testvérével, *Judittal* jegyezték el. A második fiú is ószövetségi nevet kapott, amikor *Dávidnak* keresztelték. András király uralkodása végén utódjának nem öccsét, Bélát – ahogy megegyeztek – hanem fiát, Salamont jelölte ki. Ez újabb háborúskodáshoz vezetett, hiszen Salamont apja mellett 1057-ben királlyá koronázták.

*Német András és Anasztázia szobra, amin tévesen ukrán zászlók díszelnek.
Dömös kolostora a Dunakanyarban, ahol Bélára ráomlott a trón. I. Béla szobra
Szekszárdon, ahol az általa alapított kolostorban temették el*

Az *Árpádok belháborújából* Béla került ki győztesen, aki *I. Béla (1060-1063)* néven uralkodott. Béla volt az a király, aki alatt összeomlott Dömösön a trón, ami feltehetően Salamon németjeinek merénylete volt Bajnok Béla ellen. A sebesült király így is a császár ellen vezette a seregét, de Mosonnál életét vesztette.

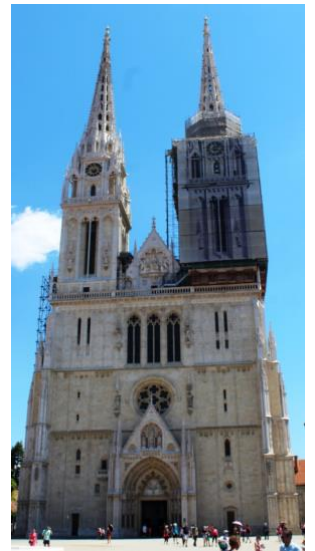
Salamont a németek kísérték Fehérvárra, ahol apjához, Andráshoz hasonlóan, mint hűbéresüket, királlyá koronázták.

Megisméltődött Vazul fiainak sorsa, amikor Mosonból Béla fiainak kellett menekülnie a rájuk vadászó német fegyveresek elől. Géza, László és Lampert szintén Lengyelországban találtak menedéket. Az Árpád-fiúk azonban később visszatértek, s az 1074. évi mogyoródi csatában legyőzték Salamont. A német csapatok sem 1074-ben, sem 1079-ben nem tudtak segíteni, Vazul unokái kiűzték őket. A trónt Géza foglalhatta el, bár nem koronáztatta meg magát, mert Salamon még élt. A szelíd, jólelkű *I. Géza (1074-1077)* a Magnus (nemes lelkű, nagy, hatalmas) nevet alattvalótól kapta.

Géza szoboralakja Vácott, ahol templomot alapított. Szent László szobra Mogyoródon. Szent László kápolna Mogyoród fölötti dombon

IV. Henrik azonban továbbra is szította a testvérháborút. A zűrzavaros állapotban a magyarok Lászlót választották királyukká. Így jutott hatalomra a magyar történelem egyik legnagyobb, s a határokon kívül, egész Európába is méltán tisztelt és ismert *Szent László (1077-1095)* király. Az országát minden esetben és minden erővel megvédő hadvezér, a törvényalkotó király, továbbá a magyar keresztény egyházat István után újra megszervező uralkodó. Tetteire népünk a mai napig úgy tekint, mint aki nemzetünk dicsősége és példaképe volt.

Szent László alapította egyházi központok. Várad, Somogyvár, Záhara

A 11. századi Magyar Királyság hét királyának trónviszályoktól terhes, a külső ellenséggel (németek, besenyők, kunok, horvátok) szemben vívott küzdelmes uralkodása akár végződhetett volna úgy is, hogy kihal az Árpád-ház. A két szent király (István és László) azonban olyan szilárd alapokra helyezte Magyarországot, hogy az szinte birodalomként létezett öt évszázadon át.

A Hősök tere szobrai között Szent István, Szent László és Könyves Kálmán méltán foglalják el helyüket az ország legnagyobbjai között

Szent Lászlót szerencsére egy olyan erőskezű uralkodó követte, aki folytatta nagy elődje országépítő munkáját.

Azok a királyok maradtak hatalmon, akik ragaszkodtak hitükhöz és az ősi gyökerekhez! A belviszályok és külső támadások ellenére az ország megtartotta egységét, területi nagyságát!

Magyarország a 12. században

Bár a Lászlót követő *Könyves Kálmán (1095-1116)* uralkodása a 11. században kezdődött, de a korabeli Európa egyik legműveltebb uralkodójának munkássága a 12. századhoz kötődik. Magyarország Kálmán idején már Európa egyik vonzó vidékének számított. Az 1.2 milliós magyar lakosságot az országba minden irányból érkező betelepülők is gyarapították. Ekkor érkeztek hazánkba az első zsidók és izmaeliták, akik elsősorban a kereskedelemmel és a pénzügyekkel foglalkoztak. Az országban viszonylag nyugalom uralkodott, erősödött a gazdaság, a hercegek között nem zajlottak olyan véres háborúskodások, mint az előző évszázadban. Szent László dél felé terjeszkedő politikáját követve, Kálmánnak köszönhető, hogy a magyar királyokat 1918-ig Horvátország királyának is címezték. (Meg kell jegyezni, hogy Szent István óta a magyarok nem támadtak idegen földre, a harcuk mindig a védekezésről, a határvédelemről szólt. Szent László sem ok nélkül vonult be Horvátországba. Amikor meghalt *Zvonimir* horvát király, az özvegye – Árpádházi Ilona – az ellene forduló horvát urak ellen a testvére, László király segítségét kérte. Szent László bevonult Horvátországba, így kezdődött az évszázadokig tartó magyar-horvát kapcsolat.)

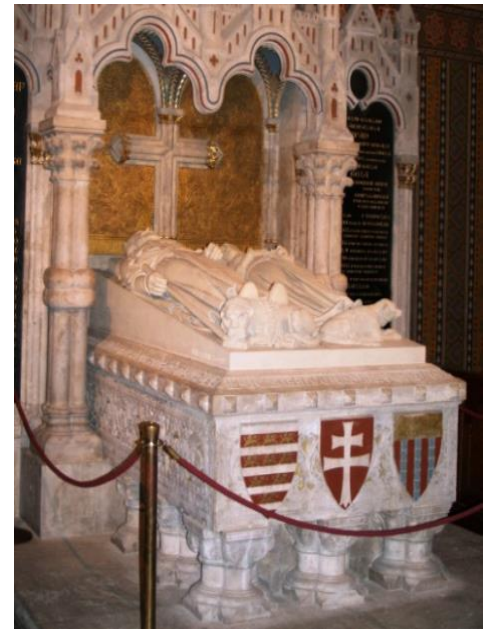
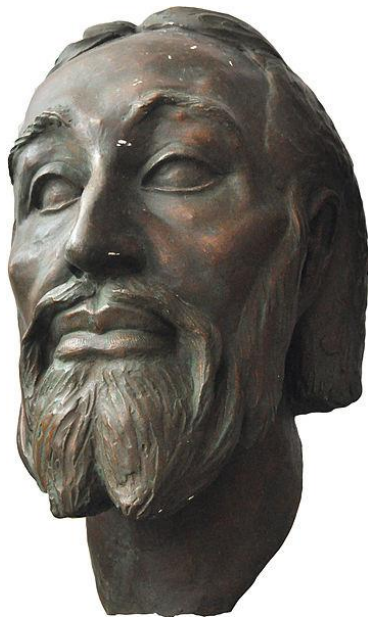
Vak Béla esetét – a véres leszámolást – azonban meg kell említeni. *Könyves Kálmán* fia, *II. István (1116-1131)* követte a trónon. Ebbe azonban a belső ellenzék vezetője, Kálmán testvére *Álmos* nem tudott belenyugodni. Tekintettel arra, hogy annak idején László király őt jelölte a trónra, s nem Kálmánt. A belviszály elmérgesedett, s amikor Álmos már hatodik alkalommal támadt Kálmánra, a király elfogatta Álmost és fiát, az akkor ötéves Bélát, s megvakíttatta őket. (Azt azonban tudni kell, hogy Álmos V. Henrik német császárhoz fordult segítségért.) *II. István*nak nem volt utóda, így Álmos fia került a trónra, *II. Béla (1131-1141)* néven. Vak Béla felesége, a bosszúálló szerb Ilona királyné rávette Bélát, hogy végeztesse ki Kálmán híveit. Az ördögi tervet titokban tartva, Aradra országgyűlést hívatott össze.

*Az aradi országgyűlés. A trónon Vak Béla, mellette Ilona királyné. A véres országgyűlésen 68 Kálmán-párti főurat végeztek ki. Jelenet a Képes krónikából.
III. Béla rendházat alapít Szentgotthárdon*

A véres bosszút követően *II. Géza (1141-1162)*, *III. István (1162-1171)*, közben *II. László* ellenkirály és *IV. István* ellenkirály is szerepet játszott a magyar történelemben. A század közepén járt Magyarországon freisingi Ottó, továbbá egy mór és egy arab utazó, akik csodálták az ország gazdagságát, a táj szépségét, a gazdag növény- és állatállományt, a megművelt földeket. Népes vásárokról, virágzó városokról, bőségről számoltak be.

Ez a korszak sem volt események nélküli, de az aranykort a trónra került *III. Béla (1172-1196)* hozta el. A Bizáncban nevelkedett herceg a fényes város után kapta az „aranyváros hercege” ragadványnevet. Béla király hozta létre az állandó kancelláriát, lejegyeztetve minden fontos dolgot, ami az országban történt. (Azt tudni kell, hogy már korábban is volt kancellária, de nem olyan jól szervezett, mint *III. Béla* udvarában.) A király udvari jegyzője volt *Anonymus*, a híres krónikaíró /*Gesta Hungarorum*/. A kincstár tele volt, a gazdasági és kulturális élet magas színvonalon működött, Magyarország területe ekkor volt a legnagyobb. Hazánk *III. Béla* idején Európa legnagyobb birodalmaival egyenrangú országgá vált. A király az esztergomi bazilika újjáépítése mellett több apátságot is alapított. A magyar történelmi köztudatban az Árpád-házi nagy királyok között *III. Béla* talán az egyetlen, aki nem szerepel nagyságának, tetteinek, országgyarapító tevékenysége súlyának megfelelően. Pedig *a legnagyobbak közé kell sorolnunk*.

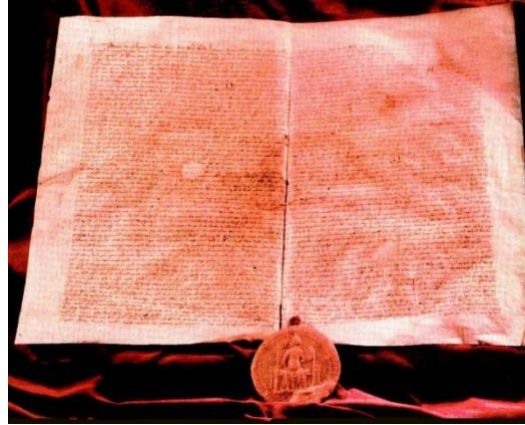

III. Béla arcrekonstrukciója (wikipédia). Anonymus (Névtelen) szobra a Városligetben. III. Béla és első felesége, Antiochiai Anna sírja Budán, a Mátyás templomban

Azok a királyok maradtak hatalmon, akik ragaszkodtak hitükhöz és az ősi gyökerekhez! A belviszályok és külső támadások ellenére az ország megtartotta egységét, területi nagyságát!

Magyarország a 13. században

A történelem iránt kevés érdeklődést mutató honfitársaink is ismerik az *Aranybulla* és a *Második honalapító* fogalmakat, illetve II. András és IV. Béla királyaink nevét. *II. András (1205-1235)* neve elsősorban az Aranybulla 1222. évi kiadásával függ össze. Az egyébként nagyravágyó herceg, *III. Béla* kisebbik fia már az apja által törvényesen kinevezett bátyja, *Imre király (1196-1204)* ellen is lázadt. Közben házasságot kötött az isztriai, krajinai és meráni herceg lányával, Gertrúddal. Egy évig még *III. László (1204-1205)* a király, aki kisgyermekként meghalt. András (Endre) apja végső kívánságát, hogy vezessen hadjáratot a Szentföldre, csak megkésve teljesíti. 1217-ben indult el a hadjárat, ami óriási összeget emésztett fel, s célját nem érte el. Visszafelé az úton, Málta szigetén a magyar királyt felavatták a Jeruzsálemi lovagrend tagjává, ettől kezdve viselhetette a *Jeruzsálemi András* nevet. 1224-ben betelepítette Erdélybe a szászokat. Ez volt az *Andreanum*, amit aztán a szászok azzal háláltak meg, hogy szinte minden alkalommal a magyarok ellen fordultak.

II. András szobra a Hősök terén. Az Aranybulla. Meráni Gertrúd

Apa és fia – II. András és IV. Béla – egymás elleni, valamint a Kárpát-medence biztonságáért vívott harcai nem gyengítették, inkább erősítették az Árpádok országát. A 29 éves herceg *IV. Béla* (1235-1270) néven trónra került.

IV. Béla ábrázolása a Képes krónikában és uralkodói címere

Béla király egész életére nagy hatással volt az a három nő, akik vér szerint is legközelebb álltak hozzá. Elsőként az édesanyja, akit 1213-ban gyilkoltak meg Pilisszentkereszten, s a véres eseményt végig kellett néznie. A második Béla testvérhúga, a Sárospatakon született *Erzsébet*, a keresztény világ egyik legismertebb alakja. Feltételezhető, hogy Szűz Mária után Szent Erzsébet a legnagyobb tiszteletnek örvendő női szent. A harmadik nő Béla király lánya *Margit*, a magyar vallástörténet szintén jelentős alakja.

*Szent Erzsébet szobra Sárospatakon, szülőházának szomszédságában.
Az apácakolostor romjai a Margitszigeten, ahol Árpád-házi Margit élt*

*IV. Béla király és Köteny kun vezér találkozása. Az oszlop tetején a kunok
címerállata, az oroszlán látható*

IV. Béla 1239-ben felhagyott a földbirtokok visszavételével. Még ebben az évben befogadta a kunokat, ami további belső viszályhoz vezetett. A belpolitikában kialakult káoszt fokozta a mongol-tatár veszély, ami már 1236 óta ismert volt. A fenyegetés az 1240-es év végére valósággá vált. A mongol hódítók elérték az ország keleti határát. *Julianus barát*, aki szerzetestársaival még II. András idején kelt útra, s a Magna Hungariában meg is találta a keleten maradt magyarokat. Ugyanakkor hozta a hírt, hogy a hódítók nyugat felé tartanak. 1241 áprilisában Magyarországra zúdult a mongol sereg. (Nem tatárok voltak.) IV. Béla családjával nyugat, majd dél felé menekült. Közben Frigyes osztrák herceg megzsarolta a magyar királyt, elvett tőle három vármegyét.

*Az 1241. évi mongol-tatárjárás tragédiáját felidéző emlékhely Muhi határában.
IV. Béla menekülése a Képes krónika alapján*

Trau és Klissza várának képe

Béla az akkor még szigeten álló Trau (Trogir) várában húzta meg magát. Családját a közeli Klissza várában helyezte el. A várakat az üldöző Kadán csapatai nem tudták elfoglalni.

Az országot kíméletlenül pusztító mongol hadak 1242 márciusában Havasalföld irányában elhagyták az országot. Felmerül, hogy ha döntő győzelmet arattak, ha igába hajtották az egész országot, akkor miért vonultak ki olyan gyorsan és dolguk végezetlenül? Néhány megjegyzés, ami bizonyítja a Magyar Királyság erejét.

- *Valóban meghalt Ögödej nagykán 1241-ben, de az új nagykán választásra csak 1246-ban került sor, amin Batu kán nem is vett részt.*

- *A magyarok pusztulása nem volt olyan jelentős, mint ahogy azt a korábban bizonygatták. Nem halt meg másfél millió, „csak” 400.000 ember esett áldozatul a mongol invázióknak. Természetesen ez is sok! Őseink nem először és nem utoljára*

mentették meg Európa nyugati felét, a 13. század közepén éppen a mongol inváziótól.

- Béla király, a második honalapító viszonylag rövid időn belül képes volt életre kelteni a maradék népeiséget, képes volt új alapokra helyezni az ország újjáépítését. Ebből arra következtethetünk, hogy Magyarországon volt munkáskéz, volt életerő.

- A mongol sereg nem csupán taktikai ok miatt vonult vissza. Többek között azért, mert a magyarok mellett a szomszédos keresztény államok is kemény ellenállást tanúsítottak, ami megtörte Batu kán erejét, lendületét.

- Muhinál a magyar haderőnek csak egy része jelent meg. Hiszen a mongol hadjárat után IV. Béla rövid időn belül több hadjáratot is vezetett külföldre. Először az osztrák Frigyesről vette vissza fegyverrel a csalárd módon elrabolt három nyugati megyét.

- Velence 1243-ban újra bekebelezte Zárát, kihasználva Magyarország nehéz helyzetét. A magukat kereszténynek valló kalmárok nem tagadták meg önmagukat. Számukra fontosabb volt a gazdasági előny, mint a térség biztonsága. Ráadásul 1243 nyarán sáskajárás és éhínség pusztított az országban, ami hátráltatta az építkezéseket.

- A nemesek mellett a közrendűek is szembe szálltak a mongol hódítókkal. Batu kánnak nem kis gondot okozott az ország területén szétszórt csapatainak ellátása, az utánpótlás megszervezése. (Itt kell megjegyezni, hogy az oroszok 1242. április 5-én a Csúd-tónál döntő győzelmet arattak a Német Lovagrend fölött, s így erőiket a mongolok és tatárok ellen tudták felsorakoztatni.)

- 1241/42 telén szokatlanul hideg és csapadékos volt az időjárás. Tavasszal a csapatok a nagy sár miatt nem tudtak haladni, hiszen a magyar puszták mocsártengerré változott. Nem volt termés, így sem a lovak, sem a hódítók nem jutottak élelemhez. A mostoha időjárás egészen 1244-ig tartott.

- Tudjuk, hogy 1242 telén Fehérvár, Esztergom, Visegrád, Győr, Veszprém, Tihany, Moson, Pannonhalma, Sopron, Vasvár, Zala, Léka, Újhely, Nyitra, Pozsony, Komárom, Fülek, Abaújvár a magyarok kezén maradt. Ezeket túl még további százhatvan várat, kolostort, várost, erődöt nem tudtak bevenni a nomád hódítók. Az ország stabil alapjainak köszönhetően a Kárpát-medence új erőre kapott. Csupán annyit ártott a mongoljárás a Magyar Királyságnak, mint amennyit a 955-ös augsburgi csatavesztés a Magyar Fejedelemségnek. Alapjaiban nem rendítette meg, inkább erősítette Magyarországot.

A mongoljárástól az Árpád-ház kihalásáig (1241 – 1301)

A 13. század második fele az ország újjáépítésének heroikus feladataival járt együtt, aminek az oroszánrészt IV. Béla vállalta és végezte el. A királyi család hazatért Magyarországra, s azonnal munkához láttak. Az irányító gondolat, ami Bélát vezérelte, hogy gyökeresen változtatott korábbi módszerein. Kővárak építése, új fegyveres had csatarendbe állítása, az adózás rendszerének és a birtokpolitikának az ország érdekében történő átalakítása hozták meg a sikert. A magánvárak aránya három évtized alatt 60% fölé emelkedett.

Mária királyné 1250 körül felépült visegrádi vára

Néhány erőd, vár, kolostor, amit a mongol-tatárok nem tudtak elfoglalni

IV. Béla készült az újabb támadásra, ami be is következett. (Az 1258-ban Magyarországot is érintő második nagyobb támadás során már valóban a tatárok támadtak hazánkra.)

Kun szobrok Karcagon, Kunadacson, Kunszentmiklóson, továbbá számos más nagykunsági és kiskunsági településen, illetve a Gubcsi Lajos tulajdonában levő Magyar Művészetért Szoborkertben

Budavár építése a „pesti Újhegyen” 1243-ban kezdődött el. Pest lakosságának nagy részét a Várhegyre költöztették. A védelmet nyújtó erőd 1255-re készült el. A városok, illetve a birtokosok kötelessége volt a nehézlovasság kiállításának is. A fent leírtak mellett a király egyik legjelentősebb tette a korábban kiűzött kunok visszatelepítése volt.

Az új szövetségkötések, a katonai és gazdasági törekvések mellett IV. Béla egy olyan változáson ment át, ami keveseknek adatott meg. A második honalapító az ország gazdaságának felvirágoztatását például a zólyomi, körmendi, korponai, pesti telepések (hospesek) kiváltságainak megújításával, a szepesi nemesek jogainak kibővítésével érte el. 1245-ben, az Árpád-ház korábbi gyakorlatának megfelelően IV. Béla megkoronáztatta fiát, István herceget. 1246-ban *Babenberg (Harcias) Frigyes* ismét Magyarországra támadt, hogy az 1241-ben elrabolt magyar területeket – amit Béla király már 1242-ben visszavett –, újra magához ragadja. A Lajta mentén zajló (bécsújhelyi) csatában azonban Frigyes elesett. Nem volt utódja, ezzel kihalt az Ausztriát uraló Babenberg-ház. A történelem nagy ellentmondásai közé tartozik, hogy a Babenbergerek helyébe lépő *Habsburgok* a magyarok segítségével kerültek hatalomba. Tíz évvel a mongoljárás után az ország gazdasági élete virágzott, a magyar nép a hospesek támogatásával gyors ütemben építette a várakat, falvakat, a templomokat, a kolostorokat. Ezekben az években tárták fel az első arany és ezüstbányákat, ami a pénzgazdálkodás elterjedését hozta magával. Kiemelendő, hogy 1255-ben IV. Béla a margitszigeti apácáknak adományozta a budai vásárvám bevételeit. Fiát, *István herceget* pedig utódjának jelölte.

Szent Margit, a magyar királykisasszony, aki a legszegényebbekkel vállalt közösséget. Nevét viseli a Margitsziget. Székely Bertalan festménye azt a jelenetet ábrázolja, amikor a gyermek Margit erre a szigetre érkezik, hogy apácaként éljen ott tovább (forrás: wikipédia)

*IV. Béla társuralkodóvá koronázza fiát, Istvánt a Képes krónika szerint.
V. István címere és a király ábrázolása a Thuróczy krónikában*

István herceg már az 1260-as években gyakorolta uralkodói jogait, akit aztán az ellenzéki főurak apja ellen hangoltak. Megismétlődött II. András és Béla herceg évtizedekkel korábbi egymásnak feszülése. A gazdasági és politikai élet eredményeit a belső ellentétek mellett a külhoni háborúskodások is gyengítették. István szórta a pénzt, megosztotta a hatalmat a bárókkal, válogatás nélkül ajándékozta oda a királyi birtokokat, halmozta a tisztségeket, hogy megnyerje magának a főurakat. Versengés indult az urak között, hogy ki tud erősebb, nagyobb várat építeni. Aki ebben lemaradt, az vazallusi (egy nagyobb urat szolgáló) szintre süllyedt. Ekkor alakult ki hazánkban *a familiaritás rendszere*.

A magyarországi alá- és fölérendeltség, mint a nevéből is kiderül, egy családi felépítésű rendszert eredményezett. Ellentétben a nyugati hűbérúri rendszerrel, amiben a vagyoni (földbirtok) különbségek sokkal durvább módon jelentkeztek nemes és nemes között, nem beszélve a teljesen kiszolgáltatott helyzetben levő

jobbágyokról. Magyarországon ekkor még a *jobbágyság*, mint olyan, nem létezett. 1267-ben a király az esztergomi országos gyűlésen kiadott egy törvényt, megerősítve az Aranybullát, ami a bárók ellenében a *szervienseknek* adott rangot és biztonságot.

A teljesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy ezekben az években alakultak ki az óriási birtokkal rendelkező főúri családok – a *Csák, Aba, Kán, Kőszegi, Borsa* –, amelyek aztán IV. Béla halála után már szembe helyezkedtek a központi hatalommal. (Őket említi a történetírásunk *kiskirályok* néven.) Béla és az Erdélyt is uraló István között fegyveres harc bontakozott ki. A döntő csatára 1265-ben, Isaszegnél került sor. Ezt követően békét kötöttek, ám a feszültség apa és fia között továbbra is fennmaradt. Béla halálos ágyán családját II. Ottokár védelmébe ajánlotta. A magyar történelem egyik jeles uralkodója, a második honalapító *1270-ben 64 éves korában, természetes halállal távozott az élők sorából.* (Ez rendhagyónak számított, mert a 23 Árpád-házi király közül kevesen haltak meg természetes halállal.)

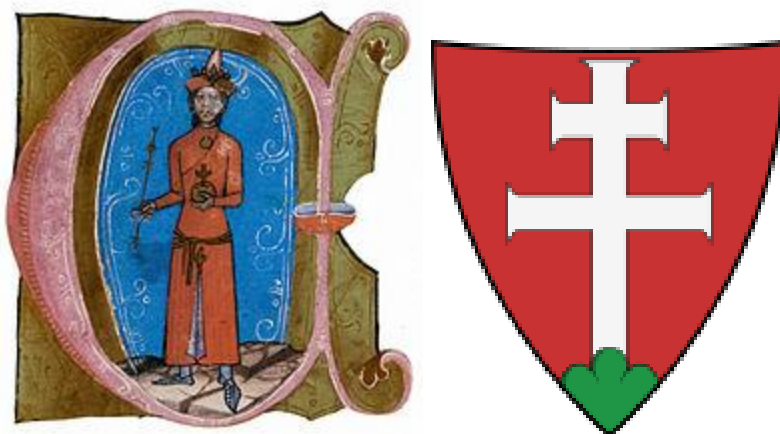
A ferencesek temploma Esztergomban.

A Magyar Fejedelemség idején a hat fejedelem személye még „védett” volt, ők kivétel nélkül természetes halállal haltak. Bélának egész életében tartania kellett merénylettől, hiszen 3-4 évente életére törtek. Nagy királyunkat és feleségét, Laszkarisz Máriát Esztergomban, a ferencesek templomában helyezték örök nyugalomba

A király halála után *V. István (1270-1272)* uralkodása alatt kitört a belviszály, s a cseh Ottokárral is háborúba keveredett. István azonban 33 éves korában tisztázatlan körülmények között meghalt. Történt mindez akkor, amikor elrabolták a kiskorú fiát, Lászlót. Nyomába eredt a rablóknak, s ekkor érte el a végzete.

V. István halála után László került a trónra *IV. László (1272-1290)* néven. László édesanyja *Szejhán* kun fejedelem Erzsébet nevű lánya, akinek a trónörökös a hatodik gyermeke volt. Az utolsó előtti Árpád-házi király életútját, sokszor

rendhagyó tetteit származása is meghatározta. Ám nem származása, hanem inkább a kunokat támogató politikája okán kapta, már kortársaitól a *Kun László* nevet.

IV. Lászlót a Képes krónika kun öltözetben ábrázolja. IV. László címere. Kun László magát III. László néven jegyeztette, mert abban az időben II. Lászlót, aki korábban ellenkirály volt, nem ismerték el törvényes uralkodónak

A magyar történelem egyik nagy ellentmondása, hogy Kun László az 1278. évi, döntő fordulatot hozó második morvamezei (dürnkruti) csatában *II. Ottokár* ellen fogott fegyvert. A döntésnek belpolitikai oka is volt, hiszen Kőszegi Henrik, a nyugati országrészek ura Ottokárral lépett szövetségre. A csata jelentősége abban állt, hogy Kun László mintegy 18.000 főnyi serege élén az akkor szinte még jelentéktelen, ismeretlen, s mindössze 2000 fős sereg élén álló *Habsburg Rudolfot* támogatta. A László király vezette kun-magyar-székely-besenyő had, osztrák szövetségesével az oldalán győzelmet aratott a közel 30.000 fős cseh és német csapatok felett. A csatában maga Ottokár is elesett. Ezzel az eseménnyel kezdődött el a *Habsburg* család felemelkedése.

IV. Kun László és Habsburg Rudolf találkozása a csatatéren (Than Mór olajfestményéről másolta Neogrady Antal 1894).

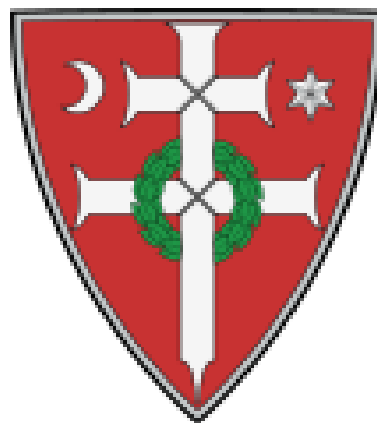
A dürnkruti csata helyszíne (szerző Doronenko). Az emlékkő német nyelvű szövege egy szóval sem említi a magyarok szerepét

Kun László kettős életének a körösszegi vár melletti táborban zajló mulatozás vetett véget. László királyt három kun bizalmasa, *Árboc*, *Törtel* és *Kemence* 1290 nyarának egyik éjszakáján orvul meggyilkolta.

Kun László meggyilkolása a körösszegi táborban a Képes krónika ábrázolása szerint. IV. (Kun) László szobra Kiskunlacházán, a Kiskunság egyik városában. A kutatók egy része vallja, hogy tulajdonképpen Kun László volt az utolsó Árpád-házi király, mert az őt követő III. Endre származása kétkedésre ad okot

II. Endre halálakor feleségének, Beatrixnak menekülnie kellett az udvarból. Útközben, német földön szülte meg fiát, Istvánt. A kalandos életű ifjú a velencei *Morosini Tomasinát* vette nőül, s ebből a házasságból született meg András herceg.

*András herceg Magyarországra érkezése a Képes krónika ábrája szerint.
III. András király címere*

Az ifjú királyt a két leghatalmasabb főúr Csák Máté és Kőszegi Henrik is támogatta, ami Andrásnak hitet, reményt adott. Az 1290-es években az ország mélyponton volt. Az Óbudán tartott országgyűlésen bár fontos, de nehezen kivitelezhető programpontok születtek. A legnagyobb veszélyt – már ekkor is – a Habsburgok jelentették. A magyar-osztrák háború, amely egyik félnek sem volt igazán érdeke, néhány kisebb összecsapást követően a hainburgi békével zárult. A magyar király visszaszerezte a korábban osztrák kézbe került nyugati várakat és birtokokat, amelyek zöme a Kőszegi család tulajdona volt. A nagyhatalmú család – és a többi báró – azonban nem hajtotta végre a királyi határozatokat, s így az ország ismét anarchiába süllyedt.

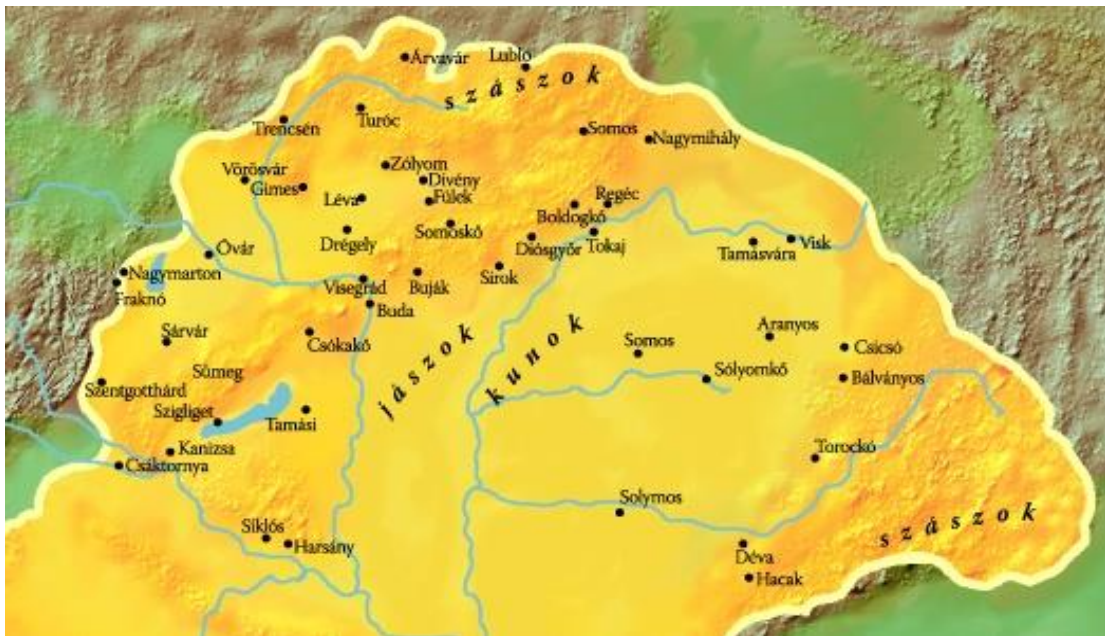

III. András ábrázolása a Thuróczy krónikában.

Túry Gyula: III. András, az Árpád-ház utolsó királya (Kieselbach Galéria)

Mint ahogy Ákos István nádor megfogalmazta, „*Meghalt András, Magyarország jeles királya, az utolsó aranyágacska, amely atyai ágon Szent István királynak, a magyarok első királyának a nemzetségéből, törzséből és véréből sarjadt.*” A király halála után azonnal megindult a harc a trónért, ami a magyar történelem egyik súlyos válságát idézte elő. Történt mindez 1301-ben.

Azt már csak a történelmi érdekesség kedvéért jegyzem meg, hogy Orseolo Péter és III. András – a kezdet és a vég – egyaránt Velencéből érkezett.

A 13. század végéig felépített jelentősebb várak a Magyar Királyság területén.

A térképen a magyar királyok által a 13. században betelepített keleti (jászok, kunok) és nyugati népek (erdélyi és felvidéki szászok) szálláshelyei

A honfoglaló dinasztia soha nem nevezte magát Árpád-házinak, ők valójában a Turul nemzetségnek tekintették magukat. Európa legtöbb népe ezt az országot évszázadokon át pogánynak, idegennek, barbárnak nevezte. Az Árpádok uralkodásának legnagyobb jelentősége abban állt, hogy az örökös támadások kelet, dél és nyugat felől soha nem tudták megtörni a Kárpát-medence népének függetlenségét, önállóságát. A pogánynak nevezett ország uralkodó dinasztiája adta az összes európai uralkodócsalád közül a legtöbb szentet, mi több, a magyar királyok apostoli hatalommal rendelkeztek. Lenézni, elítélni a magyarokat mindig készen álltak a nyugati népek, de a segítségre, a pajzs szerepére, továbbá a családi kötelékek erősítésére jók voltak a magyarok.

Azok a királyok maradtak hatalmon, akik ragaszkodtak hitükhöz és az ősi gyökerekhez! A belviszályok és külső támadások ellenére az ország megtartotta egységét, területi nagyságát!

(Folytatjuk)

Bánhegyi Ferenc